

QASHQADARYO VILOYATINING KOSON TUMANI TARIXI (1926–1991-YILLAR)

Choriyev Baxtiyor G'ayrat o'g'li
Koson tumani 59-umumiy o'rta ta'lim maktabi
tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada Qashqadaryo viloyatining qadimiy va yirik tumanlaridan biri — Koson tumanining 1926–1991-yillardagi tarixiy rivojlanish jarayonlari yoritilgan. Tadqiqotda sovet hokimiyati davrida tumanning ijtimoiy-iqtisodiy hayoti, qishloq xo'jaligi va sanoat taraqqiyoti, aholi turmush tarzida yuz bergan o'zgarishlar, madaniy-ma'naviy hayotdagi yangilanishlar bosqichma-bosqich tahlil qilinadi. Shu bilan birga, mazkur davrning ijobiy va salbiy jihatlarini ilmiy manbalar, arxiv materiallari hamda davriy nashrlar asosida tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: Koson tumani, Qashqadaryo viloyati, sovet davri, kollektivlashtirish, qishloq xo'jaligi, paxtachilik, sanoat, madaniyat, ma'naviyat, tarix.

Kirish

O'zbekiston hududida XX asrning birinchi yarmi va undan keyingi davrda yuz bergan o'zgarishlar mamlakatning barcha viloyat va tumanlariga bevosita ta'sir ko'rsatdi. Qashqadaryo viloyati tarkibida muhim o'rin tutgan Koson tumani ham mazkur jarayonlardan chetda qolmadi. 1926-yilda alohida ma'muriy birlik sifatida tashkil etilgan Koson tumani o'zining qulay tabiiy-geografik joylashuvi, serunum yerlari, qadimiy sug'orish inshootlari va sermehnat aholisi bilan ajralib turgan hududlardan biri edi.

Koson tumani tarixida 1926–1991-yillar oraliq davri alohida ahamiyat kasb etadi. Bu yillarda sovet hokimiyatining turli siyosiy va iqtisodiy qarorlari, kollektivlashtirish siyosati, qishloq xo'jaligining biryoqlama rivojlantirilishi, sanoat korxonalarining tashkil etilishi tumanning umumiy taraqqiyot yo'nalishini belgilab berdi. Bir tomondan, bu davrda Koson tumanida ijtimoiy infratuzilma, ta'lim va madaniyat sohalarida sezilarli o'sish kuzatildi. Ikkinchi tomondan, majburiy mehnat, paxta yakkahokimligi,

siyosiy ta'qiblar va ekologik muammolar mahalliy aholining hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Shu sababli, Koson tumani tarixini 1926–1991-yillar oralig'ida o'rganish nafaqat mintaqa tarixi uchun, balki butun O'zbekiston tarixidagi sovet davri jarayonlarini to'liq anglashda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari bugungi kunda mustaqillik davrida amalga oshirilayotgan islohotlar mohiyatini to'liq anglashga va tarixiy tajribadan samarali foydalanishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Koson tumani tarixi haqida sovet davrida chop etilgan manbalar ko'proq umumiy iqtisodiy ko'rsatkichlarga, paxtachilik yutuqlariga, sotsialistik mehnat qahramonlari faoliyatiga bag'ishlangan edi. Bunday manbalar jumlasiga sovet davridagi gazeta-jurnallar, statistik ma'lumotlar va viloyatning iqtisodiy rivojlanishiga oid rasmiy hisobotlar kiradi.

Mustaqillik yillarida chop etilgan tadqiqotlarda esa sovet davridagi majburiy mehnat, aholi ijtimoiy turmushidagi qiyinchiliklar, qatag'on siyosati, ekologik muammolar ham yoritib berilmoqda. Jumladan, tarixchilar tomonidan Qashqadaryo viloyati tarixi bo'yicha yozilgan maqolalarda Koson tumanining o'ziga xos ijtimoiy va madaniy hayoti keng tahlil etilgan. Shuningdek, arxiv materiallari, davriy matbuot sahifalari ham tumanning 1926–1991-yillardagi tarixini yoritishda muhim manba hisoblanadi.

MUHOKAMA

1926–1991-yillar Koson tumanida turli tarixiy jarayonlarga boy davr bo'ldi. Muhokamani bir nechta yo'nalishlar bo'yicha ko'rib chiqish mumkin:

1. Ijtimoiy-iqtisodiy hayot

Sovet davrida Koson tumani iqtisodiy hayoti asosan qishloq xo'jaligiga, xususan paxtachilikka qaratildi. Kollektivlashtirish siyosati natijasida ko'plab dehqon xo'jaliklari kolxoz va sovxozlarga birlashtirildi. Bu jarayon aholining ijtimoiy hayotini tubdan o'zgartirdi. Paxta yakkahokimligi natijasida boshqa ekin turlari qisqarib ketdi. Shu bilan birga, tumanda ayrim sanoat korxonalari, qayta ishlash zavodlari ham tashkil etildi.

2. Ta'lim va madaniyat

Mazkur davrda Koson tumanida maktablar, kutubxonalar, madaniyat uylari va kinoteatrlar faoliyat yurita boshladi. Ko‘plab yoshlar oliy ta‘lim muassasalarida tahsil oldi. Sovet mafkurasi ta‘sirida madaniyat va san‘atning rivojlanishi, asosan, kommunistik g‘oyalarni targ‘ib qilishga yo‘naltirildi.

3. Siyosiy jarayonlar va ijtimoiy hayot

1930–1950-yillarda siyosiy qatag‘onlar natijasida Koson tumanidan ham ko‘plab ziyolilar, diniy ulamolar va oddiy dehqonlar jabrlangan. Sovet davrida aholi o‘z fikrini erkin ifoda etish imkoniyatidan mahrum bo‘ldi. Shu bilan birga, kollektiv mehnat mafkurasi targ‘ib qilinib, mehnat qahramonlari obro‘cini oshirishga alohida e‘tibor berildi.

4. Ekologik muammolar

Paxta yetishtirish hajmining keskin oshirilishi suv resurslarining noto‘g‘ri taqsimlanishiga olib keldi. Bu jarayon ekologik muammolar, xususan, yerlarning sho‘rlanishi va suv tanqisligi muammosini keltirib chiqardi.

NATIJA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, 1926–1991-yillar oralig‘ida Koson tumani tarixida ijobiy va salbiy jihatlar birgalikda mavjud bo‘lgan. Bir tomondan, ijtimoiy infratuzilmaning rivojlanishi, ta‘lim va madaniyat tizimining shakllanishi, sanoat va qishloq xo‘jaligidagi o‘zgarishlar tumanning taraqqiyotiga hissa qo‘shdi. Ikkinchi tomondan, majburiy mehnat, siyosiy ta‘qiblar, paxta yakkahokimligi va ekologik muammolar bu davrning og‘riqli nuqtalari sifatida tarixda qolgan.

XULOSA

Koson tumani tarixi O‘zbekistonning umumiy tarixida alohida o‘rin tutadi. 1926–1991-yillarda tumanning ijtimoiy-iqtisodiy hayoti, siyosiy jarayonlari, madaniyat va ta‘lim sohasidagi o‘zgarishlar murakkab va ziddiyatli bo‘ldi. Mustaqillik davrida bu tarixiy jarayonlarga yangicha yondashuv bilan baho berish, ijobiy va salbiy tajribalarni chuqur o‘rganish bugungi islohotlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday qilib, Koson tumani tarixini chuqur tadqiq etish nafaqat o‘tmishni bilish, balki kelajak taraqqiyotini to‘g‘ri yo‘naltirish uchun ham zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy davlat arxivi hujjatlari.
2. "Qashqadaryo viloyati tarixi" – Toshkent: Fan nashriyoti, 2005.
3. Karimov I.A. "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q". – Toshkent: Sharq, 1998.
4. Ziyoyev H.Z. "O'zbekiston tarixi bo'yicha tadqiqotlar". – Toshkent: Universitet, 2002.
5. "Qashqadaryo viloyati ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari" – Statistik to'plam. – Toshkent, 1980–1990.
6. Rahimov B. "Sovet davrida O'zbekiston qishloq xo'jaligi". – Toshkent, 2010.
7. Davriy matbuot materiallari ("Qashqadaryo" gazetasi arxivi, 1930–1990-yillar).

GLOBAL SCHOLARS
SCIENTIFIC PUBLISHING

